

supponunt; et tamen, non obstantibus tot diversitatibus, perfecte sibi concordant. Porro tales libri nunquam supponi potuerunt, et, licet auctores aliquorum non noscantur, nihilominus certum est illos eo tempore ad quod referuntur fuisse scriptos, ac proinde sub eo respectu vere authenticos esse. Ergo 1°.

2° *Sunt integri*. Nam publici erant, cultu religioso servabantur, ubique erant sparsi, apud sacerdotes, magistratus et populum: impossibile est autem omnes hujusmodi libros fuisse simul et eodem modo adulteratos. Ergo 2°.

3° *Sunt veri*. Veri sunt enim, si eorum auctores non fuerint decepti nec deceptores: atqui non fuerunt decepti nec deceptores. 1° Non fuerunt decepti; referunt enim facta publica, omnibus sensibus obvia; tradunt morum præcepta evidenter vera et sancta; edunt prophetias quæ suum semper apprime consequuntur effectum: atqui hæc omnia probant illos non fuisse deceptos. 2° Non fuerunt deceptores. Nam 1° omnes sinceritatis characteres præ se ferunt, *ut unicuique legenti patet*. 2° Facta quæ narrant sunt publica et præsentia, sibi et cum præcedentibus concatenata: at impossibile est circa hujus generis facta decipere; qui enim talia facta impudenter supponeret, non nisi contemptum et derisum sibi acquireret: atqui prædictorum librorum auctores summam venerationem e contra sibi conciliaverunt: ergo 3°, etc., aliunde, etc. Ergo.

Judæi non agnoscunt ut canonicos libros Sapientiæ, Ecclesiastici et Machabæorum, saltem illud controvertitur; item protestantes duos Machabæorum libros rejiciunt. Has speciales controversias hic non aggredimur, quia his libris ad demonstrandam veritatem religionis Judaicæ non indigemus.

CAPUT SECUNDUM.

DE DIVINITATE RELIGIONIS JUDAICÆ.

Religio Mosaica non potest esse vera quin eo ipso sit divina, quia exhibetur tanquam immediate et supernatu-

raliter a Deo proveniens: vel ergo supposita sunt facta quibus innitur, et tunc est falsa; vel certa sunt, et tunc vera est ac divina; sed *probavimus* verissima esse facta quibus innitur: ergo certum est illam esse divinam. Pro majori tamen hujus veritatis explicatione, sit

PROPOSITIO.

Divina est religio Mosaica.

Prob. Ex probatis in prima hujus tractatus parte, divina est illa doctrina quæ non est evidenter absurda aut falsa, et aliunde veris miraculis et prophetiis confirmatur: atqui talis est religio Mosaica.

1° Non est evidenter absurda aut falsa, est e contra evidenter pura, sublimis et sancta. Moyses enim Deum exhibet unicum, æternum, immensum, infinite bonum, omnipotentem, purissimum spiritum, totius orbis conditorem et moderatorem, malos pœnis et bonos præmiis afficientem, quibuscumque perfectionibus exornatum, talem, uno verbo, qualem ipsa ratio demonstrat, et qualem ipsi deistæ eum esse profitentur. Dogmatibus istis sublimioribus eximia de moribus addit præcepta; docet namque Deum esse totis viribus diligendum, grates ipsi persolvendas, proximum esse amandum, et opem ei ferendam; furta, cædes, odia, avaritiam, fornicationem, adulterium, prava desideria et quæcumque sunt mala vel inhonesta prohibet. Denique decem Decalogi præcepta, quæ regulas morum summam complectuntur, et quæ, fatentibus deistis, eximia sunt et rationi conformia, tradit tanquam legem abbreviatam et omnium captui accommodatam: atqui talis doctrina, nedum sit evidenter absurda aut falsa, manifeste est pura, sublimis et sancta, imo eo ipso divina est; Moyses enim natus erat in Ægypto, fuit educatus inter Ægyptios, crocodilorum et plantarum adoratores; ea vivebat ætate qua tot apud varias gentes erant deorum monstra, tot acerbitates erga proximum et præsertim erga servos exercebantur, tot fedissima vitia publice et universim apparebant: his autem positis, tantum abest ut

doctrina Moysis sit absurda aut evidenter falsa, quod, e contra, non solum incredibile, sed impossibile sit eum, propriis viribus et absque speciali Dei assistentia, excogitasse doctrinam tam puram, tam sublimem, tam sanctam et tam perfectam; maximi enim philosophi et omnes mundi sapientes simul collecti nihil unquam simile docuerunt: ergo, etc. Ergo 1°.

2° Religio Mosaica veris confirmatur miraculis. Nam Pentateuchus est authenticus, integer et verus: atqui multa in Pentateucho referuntur facta quae evidenter sunt miraculosa, nempe mirabilia ministerio Moysis peracta: v. g. conversio virgæ in serpentem, decem plagæ Ægypti, transitus maris Rubri, columna nubis et ignis, fulgura et tonitrua in monte Sinai, manna e caelo decidens, aqua de rupe percussa fluens, terra deliiscens ut Core, Dathan et Abiron vivos absorbeat, etc. Porro hæc facta evidenter sunt miraculosa. Multa sunt alia ejusdem generis in cæteris Veteris Testamenti libris: v. g. transitus Jordanis, obsessio Jericho, immobilitas solis ad vocem Josue, victoria Gedeonis, fortitudo Samsonis, etc. Ergo 2°.

3° Religio Mosaica divinis confirmatur prophetiis. Refert enim Moyses prædictiones a Deo factas Abraham, Isaac et Jacob de mirabili seminis illorum multiplicatione, Gen. xv, 5; xvii, 2; xxvi, 4 et 24; narrat diversas prædictiones quas Jacob moriens fecit relative ad singulos filios suos, et præsertim ad summum principatum quem Juda habere debebat, licet quartus tantum esset in ordine, Gen. xlix. Dici autem non potest has prædictiones, et in primis eam quæ ad Judam spectat, fuisse suppositam, longe namque post Moysen suum habuit effectum.

Ipsæ Moyses plures edidit prophetias quæ omnes obtulerunt suum effectum. Sic Numerorum xiv, 22, prædicat nomine Dei omnes qui divinam viderant majestatem in Ægypto et in solitudine, et viginti annos attigerant, ut ex c. xxvi, 2, concluditur; Terram Promissam, non ingressuros esse, exceptis Caleb et Josue; et revera omnes in deserto mortui sunt, ut totis verbis legitur in cap. xxvi, 63 et 64 ejusdem libri. Annuntiaverat filios Israel quadra-

ginta annos in deserto mansuros esse, Num. xiv, 33 et 34: res autem ita evenit, ex cap. xxxii, 13. Prædixerat Israelitas sibi constituturos regem, sicut alias gentes, et officia illius ac jura determinat: porro regem de facto post quatuor sæcula sibi constituerunt, nempe Saül quem Deus ipsis postulantis concessit.

2° Abias prædixit regnum Salomonis dividendum, et Jeroboam decem tribus habiturum, III Regum, xi, 31; quod duobus abhinc annis reipsa evenit. Regni Israel vastationem et destructionem prædixerunt Osce, cap. ix, et Amos, cap. v, quadraginta annis ante eventum.

3° In diversis prophetis multa sunt oracula quæ ad regnum Juda spectant: sic, v. g., Isaias, xliv, 28, et xlv, 1, Cyrum proprio nomine appellat tanquam Judæorum liberatorem, et plus quam 200 annis ante eventum. Jeremias, xxxix, septuaginta annos quibus duratura erat captivitas Babylonica numerat, dicens: *Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos et reducam vos ad locum istum.* Daniel, ix, accurate describit, fere 500 annis ante eventum, ultimam totius reipublicæ Judaicæ destructionem et finem.

4° Innumeræ sunt aliæ prophetiæ claræ et splendide, ante eventum certo editæ, et eventu confirmatæ: aliæ spectant ad Assyrios, aliæ ad Babylonios, aliæ ad Persas, aliæ ad Græcos, aliæ ad Romanos, aliæ ad Idumæos, aliæ ad Tyrios, aliæ ad Ægyptios, etc. Tam clare describit Daniel res sub Alexandro Magno et Antiocho Epiphane gestas, ut affirmaverit Porphyrius librum istum ab aliquo impostore post eventum fuisse fabricatum: ergo religio Mosaica veris innitur prophetis, serie non interrupta prophetiarum; aliunde, veris confirmatur miraculis; insuper doctrina ejus est pura, sublimis et sancta: ergo evidenter est divina.

Et vero, illa religio est divina in cujus gratiam specialis Dei assistentia perpetuo se manifestavit: atqui specialis Dei assistentia perpetuo in gratiam religionis Mosaicæ se manifestavit. Moyses enim in Deut. xxvii et xxix ingentes annuntiaverat calamitates superventuras populo, si

mandata Dei non custodiret; e contra, multas illi promittebat benedictiones, si constanter religiosum et fidelem se ostenderet: atqui revera Deus sæpius gravissimas induxit calamitates super populum prævaricatore, et easdem ab illo evertit aut eis finem attulit, ob ipsius gemitus et penitentiam. Sic, defuncto Josue et extincta generatione quæ mirabilia viderat in deserto et in ingressu Terræ Promissionis, *Fecerunt malum (filii Israel) in conspectu Domini, et obliti sunt Dei sui; servientes Baalim et Astaroth, Judic. III, 7*: tradidit illos Deus in manus Chusan, qui oppressit eos per octo annos: *Clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis liberatorem, videlicet Othoniel, fratrem Caleb, qui liberavit eos.* Sic deinceps pluries in easdem aut in similes relapsi sunt prævaricationes, et fuerunt oppressi ab Eglon rege Moab decem et octo annis, a Jabin rege Chanaan viginti annis, a Madian et Amalec septem annis, a Philistiim et Ammonitis decem et octo annis; et clamantes ad Dominum ac misericordiam ejus implorantes, divinitus liberati sunt successive per Aod, Barac, Debboram, Gedeon, Jephthe. Porro in his factis manifesta est specialis Dei assistentia: ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Illa religio non est divina, quæ prorsus Deo est indigna: atqui religio Mosaica prorsus Deo est indigna: ergo.

R. Nego min. Illa enim religio Deo non est indigna, ejus doctrina est pura, sublimis et sancta: atqui doctrina religionis Mosaicæ est pura, etc., ut ostendimus: ergo.

Inst. 1º. Illa religio Deo est indigna, quæ innumeras præscribit observationes vanas, inutiles et ridiculas: atqui religio Mosaica multas, etc. Tales sunt tot ritus circa diversa sacrificia, eorum tempus et modum, tot ablutiones ad immunditias nescio quas abstergendas, tot distinctiones inter cibos, tot præcepta circa figuram et formam vestium, circa modum arandi, serendi, domos ædificandi, et sexcenta hujusmodi. Ergo.

R. Nego min. Nam 1º quidquid a Deo venit, nunquam vanum, inutile aut ridiculum reputari debet, quantumvis tale nobis appareat: at certum est prædictas observationes a Deo venire, id est, ab ipso fuisse præscriptas: etiamsi ergo rationes ob quas institutæ sunt afferre non possemus, nihilominus eas deridere aut rejicere tanquam vanas aut inutiles non liceret.

2º Hæc rituum et observantiarum multitudo non fuit primario instituta quando Deus legem suam in monte Sinai promulgavit, sed secundario et post stupidam populi Israel in adoratione vituli aurei prævaricationem: consilium igitur Dei fuit, ut gentem idololatriæ ream plecteret, ut illam ab eo criminis genere, in quod tum naturali sua propensione, tum vicinorum exemplo, nimium proclivis erat, tutius averteret.

Insuper, necesse erat ut gravia illi præberentur motiva quibus contra imbecillitatem suam firmaretur, et media quibus ab omni commercio cum alienis gentibus retraheretur: atqui duplicem hunc finem Deus obtinuit, ritus et observantias legales instituendo.

1º Gravia præbuit Israelitis motiva quibus contra inclinationem vel imbecillitatem suam firmarentur; quæ enim graviora illis præbere poterat motiva, quam efficiendo ut ante oculos perpetuo haberent sanctissimam ipsius præsentiam, supremum ejus dominium in omnes creaturas, necessitatem eum adorandi, amandi, deprecandi, gratias ei agendi, obsequium præstandi, de peccatis dolendi, sorde mundandi, levissimas immunditias abstergendi, etc.? Porro multi instituti sunt ritus quibus hæc in memoriam populi perpetuo revocarentur, ut dies sabbati, celebriores festi, oblatio primitiarum, redemptio primogenitorum, vel eorum immolatio, solemnia et perpetua sacrificia, victimarum pro peccatis destructio, aspersiones et ablutiones. Ergo 1º.

2º Aptissima eis subministravit media quibus ab omni commercio cum alienis retraherentur; multa enim dedit præcepta consuetudinibus paganorum opposita: v. g. prohibuit ne lucus juxta altare Dei plantaretur, ne Deus

in excelsis adoraretur, Deut. XVI, 21, et Lev. XXIX, 30; ne Israelitæ comam in rotundum attonderent, ne super mortuo carnem suam inciderent, ne figuras aut stigmata in seipsis facerent, ne carnem cum sanguine comederent, etc. Lev. XIX, 26; ne hædum in lacte matris coquerent, ne lac de ovibus cum adipe agnorum manducarent, Deut. XXXIII, 14: hæc omnia faciebant gentes. Ut ab omnibus distinguerentur populis, præter circumcisionem qua insigniri tenebantur, alios instituit ritus speciales, v. g., formas vestium et ædificiorum, modum arandi et semen in terram fundendi, distinctionem inter cibos, quorundam animalium prohibitionem, etc. Inde factum est Judæos, licet tot calamitatibus afflictos et per orbem sparsos, a cunctis aliis gentibus semper remansisse separatos: ergo 2°. Ergo, etc. Præterea omnes isti ritus figuræ erant rerum in nova lege adimplendarum, ac proinde non erant vanæ. Consule opus jam citatum, *Lettres de quelques Juifs*.

Inst. 2°. Illa religio Deo est indigna, quæ immortalitatem animæ non agnoscit: atqui religio Mosaica immortalitatem animæ non agnoscit, nec ullam de beatitudine æterna mentionem facit: ergo.

R. 1°. Pentateuchus est collectio legum ritualium et civilium ad regendum populum israeliticum destinatarum, non verò completa religionis expositio: religio enim a Deo primis hominibus tradita et decursu temporis magis explicata, ut supra p. 51 notavimus, Moysæ anterior erat.

R. 2°. *Nego min.* Certum est enim Judæos hoc dogma nunc profiteri; illud tempore Christi et Apostolorum credebant, ut constat tum ex Josepho, tum ex aversione qua prosequerentur Sadducæos; illud tenebant tempore Machabæorum, curabant enim ut preces et sacrificia pro defunctis offerrentur, II Mach. XII, 43; *clarius patet* ex historia martyrii Eleazari, septem fratrum et matris eorum, ibidem, VI et VII. Eadem veritas sæpius et evidentissime continetur in libris Sap. præsertim III, V et XV, et Eccli. V, 8, et VII, 40. Expressius eam docent Dan. XII, 2; Ezech. XXXVII, 5; Isaias, XXVI, 19; Osee, XIII, 14; To-

bias, II, 18; Job, XIX, 23. Continuo cum cantat aut supponit David in Psalmis, in I Regum, XXIX, Saül evocat Samuelem per pythionissam et illum consulit: illum autem evocare et consulere non cogitasset, si persuasum habuisset animam perire cum corpore: ergo dogma alterius vitæ constanti traditione creditum fuit apud Hebræos, saltem a tempore Saül. Atqui eo ipso concludendum est illud tempore Moysis et omnibus retro sæculis admissum fuisse; si enim non semper creditum fuisset, illius opinio ab aliquo fuisset introducta, et tunc quædam hujus introductionis vestigia inveniri possent: atqui nulla assignantur nec inveniuntur: ergo.

Præterea, fatentibus *Voltaire* aliisque ejusdem scholæ pseudosapientibus, dogma alterius vitæ et immortalitatis animæ publice et universatim credebatur apud Persas, Chaldæos, Babylonios, Syrios, Cretenses, Phœnicæ, Arabes, Ægyptios et omnes Græcos; Hebræi autem suam habent originem ex Chaldæa, plus quam ducentis annis manserunt in Ægypto, vicini erant Arabum, Phœnicum et Græcorum: illud igitur dogma ignorare non potuerunt: ergo illud credebant. Si enim in hoc gravissimo puncto a cæteris gentibus discrepassent, certe aliquod talis discrepantiæ existeret indicium, et ipse Moyses hanc superstitionem prohibere debuisset; etiamsi ergo Moyses circa illud dogma omnino siluisset, non ideo concludere liceret ab Israelitis fuisse ignoratum.

Sed falsum est Moysen circa illud dogma siluisse; pluribus enim in locis evidenter illud ut certissimum supponit, v. g. 1° in Gen. XXVII, 8, de Abraham dicitur: *Deficiens mortuus est... congregatusque est ad populum suum*. Idem dicitur de Isaac, XXXV, 28; de Aaron et Moysæ, Deut. XXXII, 50; porro non apponebantur ad populum ratione corporis, nam in eodem loco non sepeliebantur. 2° Jacob dicit in Gen. XXXVII, 35: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*: non existimabat autem se descensurum ad filium suum in sepulcrum, siquidem persuasum habebat illum a bestia fuisse devoratum. 3° In Exodo, III, 6, 15 et alibi, Deus vocatur Deus Abraham, Deus Isaac et

Deus Jacob : atqui *non est Deus mortuorum, sed vivorum*, ut ait ipse Christus, Matt. XXII, 32. 4° Moyses in Deut. XVIII, 11, prohibet ne veritas a mortuis quæretur : hæc prohibitio clare supponit tunc morem fuisse mortuos per pythones interrogare, sicut fecit Saül : atqui mos ille supponit communem esse persuasionem animas cum corporibus non interire, quod ipse sic agnovit *Fréret* a *Guénéé* citatus : « Ce passage, disait-il en parlant de cette loi, mérite » beaucoup d'attention, parce qu'il prouve contre les Sad- » ducéens modernes qu'au temps de Moÿse les Hébreux » croyaient communément les âmes immortelles ; sans cela » ils ne se seraient pas avisés de les consulter : on n'inter- » roge point ce que l'on ne croit point exister. Il est sin- » gulier que cette conséquence ait été si peu aperçue jus- » qu'à présent. « Ergo denique religio Mosaica docet vitam futuram et animæ immortalitatem.

Inst. 3°. Moyses bona aut mala temporalia tantum prænuntiat populo Israelitico, prout mandata Dei custodiet vel non custodiet, ut videre est variis in textibus, præsertim Deuteronomii : ergo nec beatitudinem, nec pœnas alterius vitæ agnoscebat.

R. Distinguo ant. Moyses bona aut mala temporalia tantum prænuntiat populo Israelitico, quatenus est gens politica et corpus morale, *concedo*; quatenus Israelitæ sunt privati et individui, *nego ant.* Itaque sub duplici respectu considerari possunt et debent Israelitæ, scilicet, collective et privatim : sub duplici illo respectu Moyses fuit eorum legislator, ac proinde sanctionem dare debuit suis legibus prout ad gentem vel ad privatos spectabant.

1° Prout ad gentem spectabant, dare illis debuit sanctionem temporalem, quæ sola possibilis erat; gens enim est totum morale in hac vita tantum existens; ergo leges ad eam spectantes, pro vita præsentis tantum existunt, sicque earum sanctio debet esse temporalis. Unde si gens Hebræa leges a Deo sibi præscriptas custodisset, pace, tranquillitate aliisque bonis promissis perfruita fuisset : mali cives iisdem bonis participassent, ut pars gentis. Contra vero, gente in prævaricationes labente et calamitates

annuntiatas incurrente, boni cives simul cum malis plecebantur, quia ad eandem gentem pertinebant.

Nulla sanctio spiritualis, in promissione alterius vitæ pro bonis et metu pœnarum pro malis consistens, apponi potest legibus ad gentem ut talem spectantibus; fieri enim potest ut tota gens moraliter leges custodiat, et quidam tamen eas coram Deo transgrediantur, nempe eas omit- tendo, vel exterius tantum observando; et, vice versa, contingere potest ut gens fiat rebellis, licet multi remaneant sanctissimi coram Deo : hos autem æternis addicere suppliciis, ob aliorum prævaricationem, iniquum foret, sicut et malos futuris præmiis propter aliorum virtutes donare. Ergo.

2° Moyses sufficientem dare debuit sanctionem suis legibus, quatenus spectabant ad privatos, alioquin insulse egisset : atqui nullam vel insufficientem dedisset sanctionem, si ad spiritualem non attendisset; nam, juxta consuetum divinæ Providentiæ cursum, unusquisque æquiori modo remunerari vel puniri non potest, nisi in altera vita : ad eam igitur Moyses necessario attendere debuit, et ita semper intellexerunt Judæi. Unde legis doctori interroganti quodnam esset magnum in lege mandatum, respondit Christus : *Diliges Dominum Deum tuum, etc.*; *hoc fac et vives*, Matth. XXII, 37. Ibi agitur de lege Mosaica : qui ergo illam observat, vivet. Porro hæc vita non est nec sane intellecta fuit alia quam vita æterna : ergo. Igitur Moyses expressius de vita æterna non loquitur, quia eam ut quid notissimum supponit : ergo 2°; aliunde, etc. Ergo. *Hinc patet* quantum erraverint *Spencer*, auctor Anglus, in suo tractatu, aliunde commendato, de Hebræorum legibus earumque motivis, et abbas *de Prades*, in sua thesi a Sorbona, anno 1751, proscripta; uterque enim docebat leges Hebræorum omni sanctione spirituali esse destitutas, et Moysen semper repræsentasse Deum tanquam principem civilem et politicum.

Inst. 4°. Illa religio divina esse non potest, quæ humana approbat aut præscribit sacrificia : atqui religio Mosaica humana approbat aut præscribit sacrificia; nempe 1° Abra-

ham laudatur, quia paratum se præbuit unigenitum suum mactare, Gen. xxii, 16.

2° In Lev. xxvii, 28, 29, hæc leguntur verba : *Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit; quicquid fuerit semel consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et omnis consecratio quæ offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur.*

3° In Exodo, xxxi, Moyses jubet ut quinquagesima pars eorum quæ in bello capta sunt, ab homine usque ad pecus, in partem Domini cedat et Eleazar sacerdoti tribuantur, sane ut immoletur.

4° Jephthe propriam suam filiam immolavit, Judic. xi, 39, et Samuel in frustra concidit coram Domino Agag regem Amalec, I Regum, xv, 33. Ergo.

R. Nego min. Nedum enim religio Mosaica humana præscribat sacrificia, ab eis e contra abhorret. Chanaanæi solebant hujusmodi sacrificia diis suis offerre, et filios suos et filias in honorem Moloch comburere : propterea Moyses prohibet Israelitis ne similes faciant abominationes, *quas aversatur Dominus*, Deut. xii, 31. Idem habetur in Psal. cv, in quo gravissime increpantur Israelitæ qui ita prævaricati sunt, ut sicut gentes filios suos et filias immolarent : ergo religio Mosaica talia nunquam approbavit sacrificia. Itaque alio sensu necessario intelligendi sunt textus qui nobis obijciuntur.

1° Abraham non se preparabat filium suum immolare, ex præcepto legis Mosaicæ, quæ nondum existebat, sed ex mandato Dei, qui supremus est dominus vitæ et mortis : ergo illud exemplum nihil probaret contra legem Moysis. Aliunde, Deus ipse brachium Abraham retinuit, aliam substituit victimam, sicque satis ostendit se humano sanguine non delectari : unde Abraham non laudatur ex eo quod filium suum immolaverit, sed quia prompte Deo obediit, nihil hæsitans. Ergo.

2° Verba Levitici citata sic intelligi debent : omne quod Domino consecratur, ea voti specie quæ dicitur anathema, redimi non poterit, sed morte morietur, subaudiendo, si

mori possit, et mors ejus non prohibeatur; nam in eodem loco et eodem ordine ponuntur agri, agri vero certe mri non possunt; inter animalia quædam sunt munda et alia immunda, immunda autem in sacrificium offerri non poterant : ergo illa verba, hec universalia videantur necessario ad ea restringi debent quæ immolari non prohibentur : atqui prohibetur in lege ne homines immolentur, *ut vidimus*. Ergo.

Sensus igitur illorum verborum est, quod homines Deo consecrati templi servitio mancipari deberent, sicut Samuel, nec eos redimere liceret. Vide *Bullet et Guénée*, t. 2. Ergo.

3° In textu Exodi qui hic obijcitur, nulla fit mentio de immolatione hominum; agitur tantum de parte prædæ in bello captæ, quæ sacerdotibus et levitis concedi debet : porro sacerdotes et levitæ non accipiebant homines captos in bello ut eos immolarent, bene vero ut illis tanquam mancipiis uterentur. Ergo.

4° Si revera Jephthe arbitratus est, ut plerique veteres tenuerunt, se ex voto obligatum esse filiam suam mactare, erravit; sed ipsius error ex lege Moysis originem non habuit, nisi per abusum. Multi autem, præsertim inter recentiores, putant Jephthe non credidisse se teneri filiam suam realiter immolare, nec de facto illam jugulasse; ignorare enim non poterat vota implenda esse modo ad naturam rei accommodato, unde si immundum quoddam animal sibi occurrisset, v. g. porcus, canis, certe illud non immolasset, quia lex tales prohibebat victimas; illud pretio redemisset : si vero animal mundum sibi occurrisset, illud reipsa immolasset : personam autem a se pendentem Deo consecrare debebat, id est, eam in perpetuum servitio templi devovere, non vero eam mactare. Hunc sensum clare exprimit textus Hebraicus, Jud. ii, 34 : *Vel erit Domini, vel erit in holocaustum*. Eundem sensum versus sequentes indicant; legitur enim filiam Jephthe duobus mensibus suam virginitatem (non suam mortem) flevisse, et v. 39 : *Fecit ei sicut voverat quæ ignorabat viram*. In Septuaginta legitur : *Quapropter viram non cognoscebat*; nullibi vero le-

gitur eam in holocaustum revera fuisse oblatam. Ergo.

Samuel occidit quidem Agag regem Amalec, quia Deus illum morti devoverat ob ipsius scelera; sed illum non obtulit in holocaustum: verba hæc, *coram Domino*, non significant altare, sed præsentiam Dei; Galgala enim in summa erat veneratione, quia ibi circumcisi fuerant Hebræi post transitum Jordanis, Josue, v, 7, ibi phase celebraverant; ibi castrametati et diu commorati erant, etc.: sensus igitur prædictorum verborum est, mortem Agag non fuisse dilatam, sed statim, ibi, in eodem loco, et respiciente Domino, eum occisum esse. Ergo.

Inst. 5°. Illa religio Deo est indigna, quæ odium proximi et ultionem expresse permittit: atqui religio Mosaica odium proximi et ultionem expresse permittit. 1° Odium proximi; dixit enim Christus, Matth. v, 43: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum.* 2° Ultionem; nam in Deut. xix, 21, dicitur: *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, exiges.* Ergo.

R. Nego min. quoad utramque partem. 1° Religio Mosaica non approbat odium proximi: nam datur præceptum diligendi proximum sicut nosmetipsos, et insuper Deus per Moysen dicit in Lev. xix, 18: *Non queras ultionem nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Et in Exod. xxiii, 4 et 5: *Si occurreris bovi inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum; si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevaris cum eo.* Hæc autem conciliari non possunt cum odio etiam inimici.

Verba autem ista, *odio habebis inimicum tuum*, nullibi leguntur in Pentateucho, nihil ergo contra legem Moysis probant. Plurimi contendunt ea legi addita fuisse per Phariseos; legebant enim: *Diliges amicum tuum sicut teipsum*, et inde sic concludebant: *et odio habebis inimicum tuum.* Hunc errorem reformat Christus, dicendo: *Diligite inimicos vestros*, Matth. v, 44. Alii volunt prædicta verba a Deo prolata fuisse, et per traditionem oralem transmissa; sed relativa erant tantum ad populos Chananæos qui, ex jussu Dei, sine misericordia exterminandi erant: at in ea hypothese nihil contra religionem Mosaicam inferri potest. Ergo.

nandi erant: at in ea hypothese nihil contra religionem Mosaicam inferri potest. Ergo.

2° Pœna talionis, *animam pro anima, oculum pro oculo*, etc., a nomine adjectivo *talis* sic dicta, eo sensu intelligenda est ut a magistratibus, non vero a privatis infligenda sit. 1° Enim Deus ultionem sibi reservat, Deut. xxxii, 35; at frustra ultionem sibi reservasset, si unusquisque jus habuisset pœnam talionis propria auctoritate infligendi. 2° In tota serie librorum Veteris Testamenti non legimus privatos hanc exercuisse facultatem, nec eam nunc exercent Judæi. Ergo.

3° Hæc pœna non est accipienda physice, quia reus talem semper de facto subiisset pœnam qualem intulisset, sed moraliter pro determinatione pœnæ quam judices infligere tenebantur; sæpe enim impossibile erat pœnam omnino similem inferre, vulnus pro vulnere, fracturam pro fractura, præsertim habita ratione diversitatis sexus, ætatis, viriûm, complexionis, etc.; cum tamen expediret judices communem habere regulam, ex qua per proportionem, ex æquo et bono, ut aiunt, determinarent pœnam infligendam, Moyses prædictas condiciones illis constituit. Ergo.

Inst. 6°. Juxta hanc interpretationem, nulla in hoc esset oppositio inter doctrinam Moysis et doctrinam Christi: atqui tamen hoc falsum est, juxta hæc Christi verba: *Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente; ego autem dico vobis, non resistere malo*, Matth. v, 38. Ergo.

R. Nego maj. Non solum enim Christus tradit præceptum justitiæ, sicut fecerat Moyses, sed dat consilium perfectionis, *non resistere malo*, id est, tibi injuriam facienti: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram.* Ergo.

Inst. 7°. In decursu librorum Veteris Testamenti, frequenter leguntur desideria ultionis et gravissimæ imprecationes, v. g. in Ps. cviii. Ergo.

R. 1°. Juxta multos Scripturæ interpretes, imprecationes quæ passim in libris sacris leguntur, sunt prædictiones

futurorum malorum quæ peccatoribus obventura erant : in Hebraica lingua præsens et futurum sæpe eodem modo exprimuntur. Sic B. Petrus testatur, Act. 1, 20, Deum per os David sub figura imprecationis apostasiam Judæ Iscariotis prænuntiasset : *Episcopatum ejus accipiat alter*. Ergo.

R. 2º. Dist. ant. Et illæ imprecationes ex odio peccati et zelo gloriæ Dei procedebant, *concedo*; ex odio personarum *nego maj.* Cum enim Lex odium et vindictam personalem prohibeat, si prædicti viri mala ex desiderio ultionis personalis imprecari essent, non laudarentur velut sancti : ergo ex odio peccati et zelo gloriæ Dei sic agebant : porro imprecationes sic intellectæ nihil habent inordinatum ; peccatores enim in peccato obdurati, veritatem impugnant, Deo oppositi ipsiusque inimici, gravissimis digni sunt pœnis : ergo.

Obj. 2º. Lex Mosaica exigebat ut Israelitæ gentes sibi vicinas exterminarent : atqui lex hujusmodi Deo est indigna : ergo.

R. Nego min. Milites qui jussu regis malefactores interficiunt, non reputantur injusti : ergo a fortiori qui ex mandato Dei peccatores ad mortem juste damnatos exterminant, crudeles reputari non debent : at Israelitæ, ex mandato Dei et tanquam ipsius ministri, Chanaanæos exterminabant : Deus quippe septem illas gentes, propter abominanda earum flagitia, ad interuersionem damnaverat, ut nomen ejus *sanctum et terribile* glorificaretur, et populum suum tali severitatis exemplo ab idololatria efficacius deterreret. Ergo.

Cæterum, his gentibus exceptis, leges Judæorum nihil habebant juri gentium oppositum ; imo commendant præcipiuntque humanitatis officia erga hospites et adveas : *Si habitaverit advena in terra vestra et moratus fuerit inter vos, non exprobetis ei : sed sit inter vos quasi indigna, et diligetis eum quasi vosmetipsos : fuistis et vos advenæ in terra Ægypti*, Lev. XIX, 33. Ergo.

Obj. 3º. Quidquid a Deo venit sapientissimum esse debet : atqui leges politicæ Moysis plures continent dispositiones consuetis sapientiæ regulis adversas, v. g. præ-

ceptum agros non serendi et vineas non putandi septimo anno, Lev. XXV, 4 ; condonationem omnium debitorum in annis Jubilei, ibidem, X, 10. Talia sunt etiam præcepta de alieno in civem non recipiendo, nisi dura circumcisionis legi se submitteret, de commercio cum extraneis non habendo : unde factum est gentem Hebræam aliarum gentium odia et arma in se concitavisse ; ergo illæ leges a Deo non veniunt.

R. Nego min. Nedum enim illæ leges sint absurdæ, ut placuit *Voltaire*, sapientia legibus Ægyptiorum, Assyriorum, Atheniensium, Lacedæmoniorum et etiam Romanorum longe præstant ; sapientia enim legum politicarum in eo consistit, ut populus prosperitate fruatur, sit numerosus, robustus, ab extraneis nihil timendum habeat, vera felicitate gaudeat, et in eo statu permaneat : at talis semper fuit populus Israeliticus, quandiu mandata Dei custodivit, ut ex historia ejus constat ; nullus nanque fuit populus in antiquitate qui tanto tempore in eodem statu prosperitatis et felicitatis permanserit ; si gravissimas interdum passus est calamitates, eas non suis legibus, sed suis peccatis tribuere debet, divina testante auctoritate.

Exempla in objectione nobis opposita plus pro nobis quam contra nos probant.

1º Inconcussis monumentis constat gentem Israeliticam semper fuisse numerosissimam, pro extensione regionis Palæstinæ, et non plus expertam fuisse famem quam cæteræ gentes : septimus ergo annus requietionis numero populi non nocebat. Moyses autem, nisi hoc futurum certo novisset, non ausus esset talem præcipere requietionem, quia timendum fuisset ne populus fame periret : perpetua igitur abundantia, quæ septimi anni sterilitatem supplevit, ut jure haberi debet miraculum. Ergo 1º.

2º Condonatio debitorum in anno Jubilei maximæ erat utilitatis ; inde enim fiebat ut ea terræ divisio, quæ primitus facta fuerat, eadem semper remaneret, familiæ debitis ultra modum crescentibus non gravarentur, et pauperes sublevarentur ; anno quippe Jubilei appropinquante, non minus tenebantur divites commodare pauperibus in quo in-

digebant. Deut. xix, 9; hinc radix cupiditatis resecebatur.

3° Cum Israelitæ in peculiarem coalescere deberent populum, sua religione, suis moribus et legibus ab aliis populis segregatum, prohibuit Moyses ne cum alienigenis communicarent, eorum consuetudinibus idololatricis participando: at commercium, prout illud nunc intelligimus, nec prohibuit, nec præcepit, parum de illo curavit, quia nationi agricolæ et abundantem fructuum terræ copiam colligenti necessarium non erat.

4° Præscripsit quidem Moyses ut advena non reciperetur in civem, nisi prius circumcideretur, et hoc non mirum; volebat enim gentem suam religiosam simul et politicam esse: ergo exigere debuit ut, qui membrum hujus societatis fieri vellet, legibus ejus religiosis et politicis se submitteret.

Si odia cæterarum gentium in se concitaverint Judæi, inde concludere licet divinam esse eorum legem; 1° quia tam firmiter ei adhærere non potuerunt, nisi credendo vera esse facta quibus nititur; 2° quia gens parva, cæteris odibilis, sola Dei assistentia per tot sæcula perseverare potuit. Ergo.

Obj. 4°. Prodigia in Pentateucho narrata, via naturali explicari possunt: v. g. solerter Israelitæ trajecerunt mare Rubrum secus littus tempore fluxus, et Ægyptii eos persequentes a redeunte æstu correpti submersi sunt, etc. Ergo.

R. Nego ant. et ejus probationem. Circumstantiæ enim alicujus facti ab ipso separari non debent; at transitus maris Rubri, prout in Exodo describitur, via naturali explicari non potest, sed insigne fuit miraculum. 1° Enim aquæ in duas partes hinc et inde divisæ sunt, et instar muri steterunt; fluxus maris aquas sic dividere non potuit.

2° Æstum maris non ignorarunt Hebræi, nec igitur circa tale factum a Moyse decipi potuerunt: attamen constanter persuasum habuerunt transitum maris Rubri, cujus erant testes oculati, maximum fuisse miraculum. Ægyptii nec æstum maris nec ipsius horam ignorabant: quomodo ergo in viam adeo periculosam ausi fuissent se committere? quomodo sic omnes periissent? incredibile est æstum tam vehementer rediisse ut nullus fugere posset.

3° Si Moyses et Israelitæ ope æstus mare naturaliter trajecissent, ut volunt adversarii, certe in extremitate, prope isthmum Suez: at ille transitus effici non potuit per spatium ibi ab aquis relictum; per sex enim horas aquæ paulatim decrescunt, et statim per alias sex horas paulatim redeunt, ita ut ad summum spatium ducentorum passuum latitudinis per sex horas maneat siccum: sed plus quam duo millia milliun, inter sex horas, per tale spatium a littore ad littus transire non potuerunt cum curriculis, jumentis suis et omni suppellectili necessaria.

4° In Josue, iv, 22, legitur: *Per arentem alveum transiit Israel Jordanem istum, siccante Domino vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis; sicut fecerat prius in mari Rubro, quod siccaoit donec transiremus.* Eodem modo igitur Hebræi transierunt mare Rubrum quo postea Jordanem: atqui non transierunt Jordanem ope fluxus et refluxus: ergo.

Notandum est deistis non sufficere unum aut alterum Pentateuchi prodigium via naturali explicare; modo unum sit divinum, omnia sunt divina, quia Deus doctrinam impostorum aliquo miraculo confirmare non potest; porro multa sunt prodigia in Pentateucho descripta quæ ne tentarunt quidem deistæ via naturali explicare.

Præterea, non tantum substantiæ factorum, sed omnes illorum circumstantiæ explicandæ forent: v. g. quomodo decem plagæ subito et inter paucos dies affligerint Ægyptum; quomodo hæc a Moyse prævisa et prædicta fuerint; quomodo illæ plagæ, dum cunctos afficiebant Ægyptios, Israelitas inter eos degentes non tangebant, etc.; evidens est has circumstantias modo naturali explicari non posse: ergo denique, etc. Vide dissertationem D. Calmet sur le passage de la mer Rouge; *Bullet*, t. 1; *Bergier*, t. 6.

Josephus, Strabo et Plutarchus narrat Alexandrum cum suo exercitu mare Pamphylæ pedibus trajecisse; an pedibus siccis? non affirmant, sed dicunt e contra Alexandrum secus littus iter fecisse et exercitum ejus aquam usque ad medietatem corporis habuisse: igitur transitus iste fuit naturalis, et nulla est paritas.